

SZERKESZTŐI JEGYZET

Tavaszi lapszámunk szerkesztésével olyan yira megkéstünk, hogy beérte az új Nat-tervezet nyár végi megjelenése. Azt gondoltuk, fordítsuk a késést a javunkra: a pedagógiai-szakmai nyilvánosság javára, a tervezet vitájában való részvételre, hiszen amúgy is csak egy ilyen véletlennek köszönhető, hogy szavunk lehet, hogy szerzőink álláspontját közvetíthetjük egy nagy jelentőségű szakmai ügyben, mert a nyilvános vitásra adott egy hónap, noha mintha lehetőség volna, valójában eleve kirekeszt minden szakmai lapot abból a történetből, melynek rajtuk keresztül kellene megélednie. De persze ebben semmi meglepő nincs, ha arra gondolunk, hogy a Nat-tervezet elkészítése – amit, talán elfogultságból, egy nyílt szellemi munkának képzelünk el, vagyis úgy, hogy az a nyilvánosság előtt zajló, a nyilvános szakmai tárgyalásokban többszörösen kipróbált, mérlegre tett elképzeléseken keresztül születik – szinte egy titkos hadműveletnek tűnt. Meglehet, a megrendelői úgy gondolták, a megújított Nat-tal mint csodafegyverrel kényszerítik majd sikerekre a meglepett pedagógusokat.

Kihasználva tehát azt a helyzetet, hogy a megkésített lapszámmal már nincs sok do-log hátra, ellenben arra még éppen adódna lehetőség, hogy egy körkérdés anyagát beletegyük, s azt a hónap vége előtt meg-jelentessük, belevágtunk. A megkérdezett szakértők közül többen is vállalták a Nat-tervezet rövid értékelését. Az elkészült írások súlyát aligha lehetne terjedelmükből kikövetkeztetni, sokkal inkább a szerzőik igen terjedelmes – minőségben, mennyiségben és elismerésben is terjedelmes – munkássága arányai szerint. Hátha meg-

fontolásra, megtorpanásra készíthetjük a döntéshozókat. Mert minél nyilvánvalóbb, hogy a Nat megújítása halaszthatatlan, annál világosabb lehetne az is, hogy ez éppen az előző Nat-revizió(k) mikéntjének egyik következménye. (A Nat-történet negyedszázaddal ezelőtt azzal kezdődött, hogy valamelyest eltekintett az élő, a működő iskolától, és valahogy azóta sem képes visszatalálni hozzá, tartja a távolságot.)

Nem nehéz az iménti problémától Gazsó Ferenchez kanyarodni, ezúttal időben visszafelé lépve. A neves szociológus, oktatás-kutató, egykori oktatási miniszterhelyettes június 26-án halt meg, 86 évesen. Pályájának értékelésére lapunk őszi számában kerül majd sor.

Azért nem kell Gazsó Ferencre emlékezve szinte témát sem váltani, mert az a reformfolyamat, amelynek egyik (kései) hajtása az első, a 95-ös Nat volt, a nevéhez (joggal) köthető '85-ös oktatási törvénnyel vette kezdetét. Azzal az oktatási törvény-nyel, amelynek szabadság-programjától (a hátsó borító második része ezt idézi fel) talán a legtávolabbra jutottunk mára, miközben azt a szabadsághányos rendszert, melyben a törvény született, már szinte el is felejtettük. És nem lehetetlen, hogy az a koraszülött oktatási törvény valahogyan maga is oka annak, ami a mai problémánk. Az első elhamarkodott lépés volt jó irányba, amiért aztán bűnhődünk hetedízigen, és lépkedünk visszafelé, vagy keresztbe, majd megint ellenkező irányba, de épp olyan meggondolatlanul, vagyis hát puszttán kritikai megfontolásokra és elvont elkötelezettségre alapozva, ahogy utolsó nagy interjújában mondja összefoglalásul:

„A kormányzati ciklusonként változó oktatáspolitikai és a permanens erőforráshiány mélybe taszította az oktatási rendszert.”

Gergely Ferenc történész, ifjúságkutató írása (az ő utóbbi titulusát egyébként Gázsó Ferenc neve mellé is tehetjük volna, s keresztnévük mellett születési évük is azonos), melyet Műhely rovatunkban közlünk, kétszeresen is idézi Gázsó Ferencet. Amilyen meggyőződéssel állt ki Gázsó a pedagógus szakma autonómiájáért, épp olyan fontosnak tartotta Gergely a pedagógus-sors alakulását követni történetként az elmúlt száz év történelmi viszonyait közt, ezzel a szakma társadalmi autonómiájának folytonos hiányát dokumentálva. Másfelől pedig az „ötvenhatos” pedagógusokat érő megtorlások esetei közt ott lehetett volna Gázsó Ferenc internálásának és több éves kizártságának a története is (erről szól a hátoldali első idézet).

Annak felidézése már nem volt hely, ami jelezhetné volna Gázsó Ferenc szakmai pályájának és emberi történetének alighanem legfontosabb elemét; hogy szegény békési kubikus család gyermekeként hallatlan

nagy utat kellett megjárnia a tudósi-közéleti magaslatokig, és életműve minden mozzanatában a társadalmi igazságosság igénye munkált, a fiatalok esélyegyenlőségének szolgálata. Az iskola rendkívüli szerepét hangsúlyozva mindvégig.

Pszudofőszerkesztőként (aki e sorok írásakor már két hónapja átadta a lapot utódjának, Kaposi Józsefnek, miközben megkészt, még általa szerkesztett lapszámokkal birkózik) talán már nem okozhat galibát egy kis személyesség. Középiszólás kollégistaként, a hatvanas évek végén a Gergely Ferenc vezette kollégiumban kaptam olyan szellemi útravalót, s nem utolsó sorban állóképességet, mely átsegített sok-sok akadályon, Gázsó Ferenc egykori miniszter-helyettes személyes figyelme és bátorítása pedig fontos igazolás volt amúgy eléggé viszonytársaságos pedagógiai pályámon.

S tudom, hogy nagyobb társaságok tagjaként mondhatom mindezt.

2018. szeptember 15.

Takács Géza

élet és iskola, élet-iskola, életiskola, iskola és élet, iskola-élet, iskolaélet

Gaszó Ferenc (1932–2018): Börtön... oktatási törvény...

Kapcsolatom volt ahhoz a körhöz, amely szorosan kötődött Nagy Imréhez.

Majd amikor 1957. március 7-én letartóztattak, akkor azt a papírt olvasták föl nekem, hogy tagja voltam annak a csoportnak, amely Nagy Imre jobboldali és nemzetáruló politikáját terjesztette és követte. Az igaz volt, hogy csatlakoztam ehhez a körhöz, továbbá – mint az egyetemen is oktató fiatalember – valóban elkötelezett híve és terjesztője voltam azoknak a változásoknak, amelyeket Nagy Imre képviselt. Ez idáig igaz volt, a többi már nem, nevezetesen, hogy fegyveresen megtámadtam ÁVH-sokat, ami nem volt igaz. Ilyen fegyveres küzdelmekben nem vettem részt. Nem is keveredtem olyan szituációba, ahol ez fölvetődött volna. A lényeg az, hogy lecsuktak, és először a gyűjtőfogházban voltam jó néhány hónapig, azután Kistarcsán. Amikor kiengedtek, akkor rendőri felügyelet alá helyeztek, de közben megkaptam a levelet a Magyar Tudományos Akadémia Tudományos Minősítő Bizottságától, hogy az eddig tett tudományos vizsgáim érvénytelenek, és a kandidátusi disszertációm beadására sem kerülhet sor.

A szellemi tevékenységtől való megfosztás elég sokáig tartott, és csak 1961 őszén kaptam esélyt és lehetőséget arra, hogy a Csepel Vas- és Fémművek Dolgozók általános iskolájában óraadó történelemtanárként elhelyezkedhettem. Addig alkalmi munkákból, fordításból éltem. Vagonkirakástól kezdve mindennel foglalkoztam, amiből valamilyen megélhetéshez lehetett jutni. Ahol elmondtam, hogy Kistarcsán voltam, attól kezdve szóba sem álltak velem, még fröccsöntő üzembe vettek föl.

Én viszont megcsináltam egy új oktatási törvényt, természetesen másokkal együtt, amely tényleg lebontotta ezt a dirigista-állampedagógiai rendszert, és megszűnt nemcsak a közvetlen pártfelügyelet, hanem az államigazgatási szervezetnek az iskolát dirigáló és irányító szerepe is. Kétségtelen, hogy elértünk bizonyos eredményeket. Úgy is szokták ezt a szakmában mondani, hogy a rendszerváltozás Magyarországon az oktatás területén korábban kezdődött, mint a politikai fordulat.

Amikor a törvény megszületett, és sikerült lebontani a szisztémát, akkor villámgyorsan visszamentem az egyetemre. Ugyanis nem akartam se politikus, se pedig valamilyen állami vezető lenni. Nem rúgtak ki, hanem saját magam mentem vissza a Közgazdaságtudományi Egyetemre, ahol korábban tanszékvezető egyetemi tanár voltam. Most is ugyanazt csinálom, amit egész életemben, tehát kutatok és oktatok.

Könyveim jelentek meg, legutóbb a *Társadalmi zárványok* című könyv, amely a magyarországi mélyszegénységnek a társadalmi, gazdasági és egyéb összefüggéseit igyekezett empirikus kutatások keretei között föltárni.

Két részlet Bálint István Gaszó Ferencsel készített 2012-es rádióinterjújából, szerkesztett változata megjelent Gaszó Ferenc Pályakép a szociológia sodrásában c. kötetében

MAGYAR
PEDAGÓGIAI
TÁRSASÁG